

Abdülkadir DAĞLAR*

BENLİK AYNASINDA ŞEYH GÂLİB'İN İDDİÂLARI*

Öz: Dîvân şâirleri şâirlikleriyle ilgili övünmelerini (tefahhur/temeddüh) genelde gazellerin mahlas beyitlerinde, kasîdelerin fahriyye bölümlerinde, mesnevîlerin hâtîme kısımlarında yapar, kimi zaman da övünmek için müstakil şiirler yazarlar. Şeyh Gâlib de poetik eserlerinde övünmelerini bu çerçevede gerçekleştirir. Sûfî şâir kimliğiyle bilinen Gâlib'in, yaratılışından kaynaklanan iddiâlı duruşu onun edebî hayâtında olduğu gibi özel hayâtında da, hattâ dervîşlik hayâtında bile, kendisini göstermektedir. Gâlib'in, Dîvân'ındaki şiirlerinin yanında Hüsn ü Aşk mesnevîsinde de dikkati çeken poetik iddiâlı duruşunun sadece dîvân şiiri fahriyye geleneğinden kaynaklanmadığı, onun şahsî ahlâkî özelliklerinin bunda önemli rolü olduğu dikkat çekmektedir. Bu çalışmada, Gâlib'in eserlerinden örnek metinler ile edebiyat târihinin verdiği bilgiler ışığında, onun söz meydânındaki poetik benliği ile özel hayâtındaki beşerî ilişkilerine de etki eden iddiâlı duruşu ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dîvân Şiiri, Fahriyye, Şeyh Gâlib, Benlik İddiâsı.

CLAIMS OF SEYH GALIB IN THE MIRROR OF INDIVIDUALISM

Abstract: Divan poets boast about their poesy in pseudonym couple of gazelles, in fahriye section of kasidas, in epilog section of mesnevis usually and sometimes they write a separate poem to boast. Seyh Galib also boasts in his poetic works in this way. Assertive and temperamental attitude of Seyh Galib who is noted for Sufi poet personality is recognisable bothin his literal life and special life and also dervishism life. It is remarkable that the source of his poetic assertive attitude standing out in Hüsn ü Aşk as much as his poems in divan is not only tradition of fahriye in divan poetry but also his personal and ethical feature. In this study, it will be approached his assertive attitude that affects his human relationship in personal lifeand poetic individualism in literal climate in consideration of literature history and sample texts in the works of Galib.

Key Words: Divan Poem, Fahriye, Seyh Galib, Claim of Individualism.

* Öğr. Gör. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi; Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü; abdaglar@gmail.com

* Bu yazı, 16-18 Ekim 2009 tarihlerinde Mardin'de düzenlenen "V. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Harun Tolasa Hatırasına)"nda sunulmuş tebliğin geliştirilerek genişletilmiş şeklidir.

Dîvân şiiri geleneği içinde şâirlerin zaman zaman kendilerini çeşitli yönleriyle övdükleri görülmektedir. Şâirlerin genellikle şâirlik yönlerini ön plâna çıkararak övünmeleri *tefahhur/fahriyye* olarak adlandırılmıştır. Dîvân şiiri geleneğinde şâirliğin ve şiirin hangi özelliklerinin övgü sebebi olduğu aşağı yukarı belirlidir; ancak, bazı şâirler bu fahriyye geleneği dâiresinin dışında birtakım şahsî özelliklerini övünme sebebi olarak kullanmışlardır. Dîvân şâirlerinin fahriyyeleri geleneğin iz ve özelliklerini taşıdığı gibi kendi yaratılışlarından da kaynaklanmıştır.

Başlıktaki *benlik aynası*, bir insan olarak şâirin mizâcı, dîvân şiiri geleneği içinde ise şâirin şiirsel benliğini gösteren fahriyyedir ve bilhassa Nef'î gibi iddiâcı ve iddiâlî yaratılışa sahip şâirlerin kaleminden her fırsatta rahatça çıkabilmiştir.

Şeyh Gâlib üzerine yapılan çalışmalarda, Gâlib'in iddiâcı ve iddiâlî mizâcını yansıtan duruşu ve eserlerine akseden fahriyye yollu çeşitli iddiâları dağınık bir şekilde yer almaktadır. Bu çalışma çerçevesinde, Gâlib'in hem şahsî iddiâlî duruşu hem de dîvân şiiri fahriyye geleneği içinde değerlendirilebilecek poetik iddiâları bir arada ele alınacaktır.

Gâlib gibi bir dervîş şâirin, eserlerinde gelenek dâiresinde yer verdiği fahriyyelerinin izlerini takip etmek, onun iddiâcı ve iddiâlî karakterinin, hayatına ve şâirliğine bazı yansımalarını göz önünde bulundurmakla daha da kolaylaşacak ve anlam kazanacaktır.

A. Şeyh Gâlib'in İddiâlî Görüntüsü

1. Doğumuna Düşürülen Tarihler

Gâlib'in hicrî 1171 (mîlâdî 1757-1758) yılında doğumuna düşürülen târihlerle ilgili olarak Tezkire-yi Şu'arâ-yı Mevleviyye'de yer alan

“...*Dâru's-salţanatu'l-aliyyede biñ yüz yetmiş bir târihinde eser-i ışık ve cezbetullâh lafzları târih-i mîlâdları olup...*”¹(Genç, 2000: 373)

ifâdeleri Semâ'-hâne-yi Edeb'de daha da açılarak yorumlanmıştır:

“*Müşârun-ileyhiñ vilâdet-i pür-meymenetlerine eser-i ışık ve cezbetullâh cümleleri târihdir. Nitekim ışık redifli bir gâzel-i belîğâneleriniñ maқтаında şu*

Kim kâdir ilâc eylemege hükmi-kaderdür

Târihi imiş Gâlib-i zâruiñ eser-i ışık

diye mazhariyyet-i aşliyyesine işâret buyurmuşdur. Fi'l-haķıķa bu cümleleriñ ma'nâlarıyla hazret-i Şeyhiñ mazhariyyeti düşünülür ise yek-dîgere olan münâsebet-i maḥşûşa tezâhür eder. Hurûfiyyün bu mişllü teşâdüflerden büyük büyük ma'nâlar çıkarırlar ise de bize o kadarı lâzım degildir. Ma'amâ-fih bu cümleler hazret-i Şeyhiñ uluvv-ı şânına delâletden hâlî olamaz hazret-i Gâlib Mevlevî bin Mevlevî bin Mevlevîdir.”(‘Alî Enver, 1309: 170)

¹ Arap harfli metinlerin Latin harfleriyle yapılan transkripsiyonlu ya da transkripsiyonsuz neşirlerinden alıntı yapılırken imlâ birliği sağlamak amacıyla nâşirlerin farklı uygulamaları tek tip imlâya dönüştürüldü.

Gâlib'in biyografisi ile ilgili bu hâl tercümelerinde ve diğer edebiyat târihi kaynaklarında *eser-i 'ışk* (1171) ve *cezbetullâh* (1171) târihlerinin kim tarafından düşürüldüğü hâlâ belirsizliğini korumaktadır. Semâ'-hâne-yi Edeb'de de verildiği üzere, *eser-i 'ışk* ifâdesinin Gâlib'in bir gazelinin² (Kalkışım, 1994: 343) makta' beytinde yer alması bu târihlerin bizzat Gâlib tarafından düşürüldüğü ihtimâli de dâhil olmak üzere akıllarda dikkate değer bir soru işareti bırakmaktadır.

2. Es'ad'dan Gâlib'e Mahlas Değişimi

Ali Yıldırım, *Gâlib* mahlasını “*Kişilerin Psikolojik Özelliklerini Aksettiren Mahlaslar*” bölümünde “*Üstünlük Gurur ve Kibir İfade Eden Mahlaslar*” (2006: 45) ve “*Psikolojik Sebeplere Bağlı Mahlas Seçme*” bölümünde de yine “*Üstünlük Gurur ve Kibir İfade Eden Mahlaslar*” (2006: 95) başlığı altında ele alır.

Şâire *Es'ad* mahlasını, şâirlik kâbiliyetini

Pîrân-ı suhan encümeninde bu cevan-baht
Hasretgede-yi pîrde timsâl-i cevandur

...

Ol nâdire-gû tâze edâ fikr-i metîni
Reşk-âver-i Şîrâz u Herât u Hemedandur

Furkân-ı zamîri heme âyât-ı belâgat
Ser-cümle fûnun mushaf-ı tab'ında 'ayandur

beyitleriyle övdüğü 39 beyitlik mahlas-nâmesinde

Neş'et didi pîrân zebânından idüp gûş
Mahlas ana Es'ad ne sa'âdet bu ne şandur

beytiyle Hoca Neş'et vermiştir. (Yıldırım, 2006: 122-125) Ancak Es'ad, kendisine Hoca Neş'et tarafından verilen bu mahlası, birçok şâir ve müteşâir tarafından kullanılmasından dolayı bir karışıklık ve yanlışlık olmaması için bırakmış, sanat alanındaki iddiâsını da güçlendirmek amacıyla “Gâlib” mahlasını kullanmaya başlamıştır. (Yüksel, 1980: 9) Çocuk denecek yaştaki bir şâirin gurur ve övünme ifâde eden böyle bir mahlası kullanmaya başlaması heccâv Surûrî'yi rahatsız eder. (Ayvazoğlu, 1999: 27) Daha önce kullandığı Hüznî mahlasını değiştiren Surûrî, Gâlib'i

Bilmem ey menhûs adun Es'ad mıdur Gâlib midür
Zâtını ta'rîf kıl kimsin kime mensûbsun

Gerçi dirsın şâ'irâna ben tegâlüb eyledüm
Pîş-i erbâb-ı suhanda gâlibâ maglûbsun

² Bu eserden alıntı yapılırken beyitlerin yanına, alındıkları şiire göre, K (Kasîde), G (Gazel), T (Târih), TB (Tercî-i Bend), R (Rubâ'î) harfleri konmuş yanlarına şiirin eserdeki sıra numarası ile beyitlerin şiirdeki sıra numaraları yazılmıştır.

kit'ası ile hicvetmiştir.³ (Muallim Nâcî, 2000: 113-114)

Bu mahlas değişimi, şâirin iddiâlı kişiliğinin bir yansıması kabul edilebileceği gibi, şiir vadisinde yenilik ve farklılık arayışlarında olan Es'ad'ın, değişime önce kendi mahlasından başlamak istemesinin bir göstergesi olarak da görülebilir.

3. Yirmi Dört Yaşında Dîvân Tertîb Etmesi

“Yigirmi dört yaşında iken ibtidâ tertîb-i Dîvân-ı ma'ârif-ı unvân buyurup ba'z-ı 'urefâ-yı vaqt **kâne kelâmi Gâlib** ta'bîriyle tevrih eylediler...” (Genç, 2000: 375-376)

Dîvân şiiri geleneğinde bir şâirin dîvân oluşturabilmesi için oldukça genç sayılabilecek yirmi dört yaşında Gâlib'in dîvân tertîb etmesi, dönemin edebî muhitleri içinde iddiâlı bir davranış olarak kabul görür.

Gâlib'in yirmi dört yaşında dîvân tertîb etmiş olmasının bazı mahzurları olmuştur. Zira sanat açısından seviyeli şiirleri ile gençlik döneminin daha basit şiirleri aynı kefedeyi değerlendirilmiş ve bu durum Gâlib Dîvânı'nın geneli hakkında bazı olumsuz yorumlamalara sebebiyet vermiştir. Nitekim Gâlib bu hususu itiraf yollu şu nâtamâm gazelle dile getirmiştir (Yüksel, 1980: 92-93):

*Dil hayli zaman kalmış idi vâlih ü hayrân
Gerdûn ile bir âfet-i devrân arasında*

*Bir güne 'abes dâ'iyeye düşdi ki nâgâh
Eş'ârını tertîb ide yârân arasında*

*Ammâ yine fikr eyledi kim böyle gazeller
Makbûl olamaz nâdire-sencân arasında*

*Kim her birisi sâde vü nâpuhte vü pür-şûr
Söylenmiş idi mevsim-i rey'ân arasında*

*Bu beyt-i neşât-âveri buldum hele Gâlib
Zihnümdeki evrâk-ı perîşân arasında*

*Bir vakt ola Nevres aranur böyle gazeller
Kayd it ko bulunsun bu da dîvân arasında* (Kalkışım, 1994: 431)

³ Bunun üzerine kaynaklarda adı ya da mahlasına yer verilmeyen bir şâir de Surûrî'ye

*“Magrûrlugun olmasa da gündün güne efzûn
Şâyeste idi mahlasın olsaydı Gurûrî*

*Gâlib görünen Es'ada menhûs diyorsun
Hüznîyi unuttun mu ne yapdın a Surûrî”*

kit'asıyla cevap vermiştir. Bkz. Muallim Nâcî, 2000: 113-114.

4. Hüsn ü Aşk'ın Te'lîfi

“...yigirmi altı yaşlarında iken *esrâr-ı maqâmât-ı sülûk-ı Mevlevî* ve *âşâr-ı envâr-ı lâmi'a-yı âyât-ı Meşnevîyi hâvî* *Hüsn ü 'Aşk nâmında bir te'lîf-i celîl serzede-yi tab'ı bîmişleri olmuşdur ki memâlik-i Rûmda lisân-ı Türkiyye üzre aña mümâşil bir nazm inşâ olındığı kimsenün mesmû'ı olmamışdur.*” (Genç, 2000: 375-376)

Gâlib'in, Hüsn ü Aşk'ın te'lîfine başlaması ve yirmi altı yaşında tamamlaması bir iddiânın sonucunda gerçekleşmiştir. Bu iddiâ eserin sebep-i te'lîf kısmında anlatılmaktadır.⁴ Bu bölümde temel olarak iki iddiâ yer almaktadır:

a. Nâbî'nin Hayr-âbâd Mesnevîsinin Medhinde Mübâlağa Edildiği Düşüncesi

Gâlib'in “*mahlasının mazmûnuna uygun olarak mağrûr ve iddiâcı bir genç olduğu, Hüsn ü Aşk'ın mukaddimesinde anlattığı toplantıdaki tartışmadan anlaşılmalıdır.*” (Ayvazoğlu, 1999: 28) Yirmi dört yaşında dîvânını tertip etmiş bir şâir olarak kendisinin de bulunduğu, edebî ve kültürel düzeyi yüksek bir şiir meclisinde artık vakit sabahın erken saatleridir. Mecliste zaman zaman Nâbî'nin Hayr-âbâd'ı okunarak aşırı derecede övülmüş, bu mesnevîden üstün değil ona denk bir eserin bile yazılamayacağı iddiâ edilmiştir.

Bu iddiânın çok yersiz ve abartılı olduğunu ileri süren Gâlib, Hayr-âbâd'ın (belki konu itibarıyla) çalıntı olduğunu ve Attâr'ın bir hikâyesinden alındığını söyler. Hayr-âbâd'da *Burâk*ın gereksiz yere medh edildiği bölüm de Nef'î'nin Rahşiyye'sinden oldukça geri kalmıştır. Eserin dili de fesâhat açısından oldukça kusurludur. Ayrıca beş padişahın zamanını idrâk edip devrinde çok itibar gören Nâbî, buna rağmen şiire pek bir şey katamamıştır:

*Gâhî okınurdı Hayr-âbâd
Nâbî olunurdı hayr ile yâd* (HA/178)

(...)

*Ol nazmın edip bir ehl-i ma'nâ
Medhinde mübâlagayla itrâ*

*Bezm ehli serâser itdi ikrâr
Bu kavli muvâfakatla tekrâr*

*Bir gâyete irdi kim me'âli
Tanzîrinün olmaz ihtimâli* (HA/181-183)

(...)

⁴ “Der Beyân-ı Sebeb-i Te'lîf” başlığı altındaki bölüm Hüsn ü Aşk'ın 173-239 beyitleri arasındadır. Bkz. Doğan, 2003: 54-64.

Bu eserden alıntı yapılırken beyitlerin yanına HA (Hüsn ü Aşk) harfleri ile beyit numaraları yazılmıştır.

*Ta' rîzâne idüp hitâbî⁵
Virdüm o gürûha bu cevâbı*

*Kim Nâbiye hiç düşer mi evfak
Şeyhun sözine kelâm katmak*

*Ey kıssadan olmayan haberdâr
Nâkıs mı bıraktı Şeyh 'Attâr (HA/185-187)
(...)
Manzûme-yi Fârsîveş ebyât
Bi'l-cümle tetâbu'-ı izâfât*

*İnşâya virür egerçi ziyet
Türkî söz içinde 'ayn-ı sıklet (HA/189-190)
(...)
Evsâf-ı Burâk-ı Fahr-ı 'âlem
Rahşiyye-yi Nef'î andan akdem*

*Lâzım mı Burâkı medh ü tavsîf
Bu kârı ana kim itdi teklîf (HA/193-194)
(...)
Hem bir de bu kim o pîr-i fânî
Almış niçe dürlü nâm u şânı*

*Beş dâne şehenseh-i melek-zâd
Tab'ına keremle itmiş imdâd (HA/196-197)
(...)
El-hak çalup alma kıssadur ol
Hırsızlara hayli hissedür ol*

*Pîrâne tekellûf etmiş el-hak
Virmiş hele kâr-ı düzde revnak (HA/208-209)*

b. Gâlib'in Hayr-âbâd'dan Daha Mükemmel Bir Eser Te'lîf Edebileceği İddiâsı

Nâbî ve Hayr-âbâd'ı hakkında mecliste söylenenler Gâlib'e çok ağır gelir ve oradakiler tarafından imtihân edildiğini düşünür. Gerçek şâirin yeni bir yol açması gerektiğini, bununla birlikte aşk konusundan başka bir konunun işlenmesinin uygun olmadığını ileri sürer. Nâbî ve Hayr-âbâd'a itirazları ve iddiâlarını isbât için söyledikleri üzerine, meclistekiler Gâlib'e iddiâlarını bir de eserle delillendirmesi gerektiğini, bunu yapabilecek şiir kudretine ve gençliğe sâhip olduğunu söylerler. Şâirlik kabiliyetinde (kumâş-ı Evren) iddiâlı olmasa da Nâbî'den (kâle-yi Haleb) geri kalmayacağını söyler. Meclisin geldiği atmosferin verdiği hevesle kalemi eline alır ve Hüsn ü Aşk'ın te'lîfine başlar:

⁵ Bu mısra'ın vezni aksamaktadır. Bkz. Doğan, 2003: 54 (Ayrıca bkz. Okay, Ayan, 1992: 39).

Ol rıtl bana giran görindi
Bir sûret-i imtihan görindi (HA/184)
(...)

Merd ana dinür ki açâ nev râh
Erbâb-ı vukûfi ide âgâh (HA/212)
(...)
Kalmadı mı neş'e-yi mahabbet
Pâyâna mı irdi ol hikâyet

Hiç 'ışkdan özge şey revâ mı
Sarf itmege gevher-i kelâmı

Dirsen ki hezâr olındı tekrâr
Sahbâ-yı bekâdan olma bîzâr

'Âlem heme derd-i 'ışk u ülfet
Bâkî keder ü elem nuhûset (HA/224-227)
(...)

İtdüm niçe dürlü i 'tirâzât
Hem her birisin de itdüm isbât

Bu nagmeye kim ben itdüm âheng
Evvel beni kıldı zâr u dil-teng

Dutdı beni ol söz ile yârân
Da 'vâya gerek gel imdi bürhân

Nâbî ana kim güç ile irmiş
Allah sana gençliğinde virmiş

Aldum o hevesle kilki deste
Bu nazmı didüm şikeste beste

Noksânuma vardur i 'tirâfum
Bîhûde degül velik lâfum

*Bed-reng ise de kumâş-ı Evren
Kalmaz yine kâle-yi Halebden (HA/232-238)*

c. Hüsn ü Aşk'ın Fahriyye Bölümü

'Alî Enver, Hüsn ü Aşk'ın sonlarında yer alan *Fahriyye-yi Şâ'irâne* (HA/2010-2023) bölümünden seçtiği beyitlerin ardından bu bölüm üzerine şu ifâdeleri kullanır:

*“Tarz-ı selefte tekdüm itdüm
Bir başka lûgat tekellüm itdüm*

*Ben olmadum ol gürüha pey-rev
Olmış beli Gencevîye Husrev*

*Zann eyleme şöyle böyle bir söz
Gel sen dağı söyle böyle bir söz*

*Erbâb-ı suhan temâm ma'lûm
İşte kalem işte kişver-i Rûm*

*Gördün mi bu vâdî-yi kemîni
Dîvan yolu sanma bu zemîni*

*Engüşt-i haţâ uzatma öyle
Beş beytine bir nazîre söyle*

*Gencînede resm-i nev gözetdüm
Ben açdum o genci ben tükettüm*

*Esrârını Meşnevîden aldum
Çaldum ise mîrî mâlî çaldum*

*Fahriyye-yi şâ'irânesiyle bütün şu'arâ-yı aşırına meydân okumuşdur.
Faķat karşısına çıkacak bir kimse bulunamamışdır. Binâ'en-'aleyh bu
maşra'agâh-ı feşâhat bilâhaşm ve lâmuḥâşım o pehlevân-ı ma'ânîye
kalmışdır. Artık ḫazret-i Şeyḫe*

*Erbâb-ı himem mest ü ḫarâb oldu hep Es'ad
Mey-ḫâne-yi endîşede himmet saña kaldı*

fahriyyesiyle şu

*Gâlibem ol Ḳahrman-ṭab'am ki ben rûḫ-ı Fehîm
Ḥavf idüp biñ dürlü vaz'-ı dil-nevâz eyler baña*

medḫiyyesini söylemege şalâḫiyyet-i kâmile verilmişdir.”(1309: 172-173)

d. Hüsn ü Aşk'ın Te'lîfine Düşürülen Târih

Gâlib, iddiâlarını isbât etmenin verdiği şevkle altı ay gibi kısa bir sürede Hüsn ü Aşk'ı tamamlar, eserin sonunda *Târih-i Hâtîme* başlığı altında

“Gâlib bu cerîde-yi cefânun
Târîhî olur *hitâmuhu'l-misk* (HA/2042)”

beytiyle de târihini düşer. ‘Alî Enver’in bu konudaki ifâdeleri şöyledir:

“Üdebânîñ ma‘şûk-ı cânı zırafânîñ maḥbûb-ı vicdânı olan Hüsn ü
‘Aşk nâm eser-i bihterînlerini yigirmi altı yaşlarında iken ikmâl
etmiştir. Çünkü eser-i mezkûre kendileriniñ buldukları *hitâmuhu'l-*
misk cümle-yi celîlesini şu

Gâlib bu cerîde-yi cefânun

Târîhî olur *hitâmuhu'l-misk*

beytiyle taẓmîn eylemiştir ki biñ yüz toḫsan yedidir.”(1309: 171)

Gâlib Hüsn ü Aşk’ın te’lîfinin tamamlanmasına Kur’ân’dan, Mutaffifin Süresi’nden iktibâs ile *hitâmuhu'l-misk* ifâdesini târih olarak düşmüştür. Sürenin 22-28. âyetleri arasında cennette bulunan iyi kimselerin hâllerinden bahsedilmekte, 25-28. âyetleri arasında da cennetliklere sunulacak olan mühürlü hâlis şarâbın (rahîkın mahtûm) Tesnîm adı verilen çeşmeden olduğu, sonunda (belki damakta bıraktığı lezzet ve koku) misk kokusu bulunduğu (hitâmuḥû misk) bildirilmektedir. Gâlib bu yolla Hüsn ü Aşk’ı cennette Tesnîm çeşmesinden akan hâlis şarâba benzetmekte, eserinin sonunda dimağda oluşturduğu hoşluğa dikkat çekmektedir.

Hicrî 1171’de dünyaya gelen Gâlib’in Hüsn ü Aşk’ın te’lîfini hicrî 1197 yılında 26 yaşında bitirmesine târih olarak düştüğü *hitâmuhu'l-misk* ifâdesinin Mutaffifin Süresi’nin 26. âyetinden alındığı da gözden uzak tutulmaması gereken güzel bir iddiâ sayılabilir.

5. Gâlib’in Sultân III. Selîm ve Beyhan Sultân ile İlişkileri

Gâlib’in

Bu gûne lutfi kim ben gördüm aslâ görmemişlerdür

Kızıl Arslan u Sultan Baykaradan Gencevî Câmî (K18/14)

beytinde olduğu gibi, iltifâtları için her fırsatta minnetini dile getirip kendisine sunduğu 11 kasîde, 24 târih, 1 tercî-i bend, 1 şarkı, 2 mesnevî ve 6 beyt ile Dîvân’ında en önemli yeri verdiği Sultân III. Selîm ile aralarındaki yakın dostluk bilinmektedir.

Kezâ Gâlib’in

Mâh-ı burc-ı azamet hâmil-i ehl-i ‘irfân

Mihr-i gerdûn-ı himem hazret-i Beyhan Sultân (TB6)

mütekerrir beyti ile medhettiği, Dîvân’ında 4 kasîde, 4 târih ve 1 tercî-i bend sunarak yer verdiği, Sultân III. Selîm’in kızkardeşi Beyhan Sultân ile arasında gizli bir muâşaka olduğu rivâyet edilmektedir.⁶

⁶ Gâlib ile Beyhân Sultân arasında olduğu rivâyet edilen aşk ile ilgili bkz. Yüksel, 1980: 21-22; Ayvazoğlu, 1999: 69; Arı, 2003: 56-64.

Bu çerçevede hânedânla rahatlıkla yakın ilişki içinde bulunmuş olması ona -tâbiri câizse- elitist bir görüntü vermiştir. Dolayısıyla, bu şekilde büyük oynaması ondaki özgüvenli karakter yapısı ve iddiâlı duruşu destekler mâhiyettedir.

6. Gâlib'in Ölüm Sebebi ile İlgili Rivâyetler

Gâlib'in hastalanışı ve ölümü üzerine rivâyetleri bir araya getiren Halûk İpekten'in aktardığı hastalık sebeplerinin önemli bir kısmında onun tevâzuu elden bırakıp gurûra kapılmasının rolü olduğu ileri sürülmektedir:

“- Padişah bir çarşamba günü Gâlib’le Beşiktaş Mevlevîhânesi’ne gelmişti. Tekkenin şeyhi Yûsuf Zühdü Dede’nin Mesnevî okutması gerekiyordu. Sultan Selîm, dersi Gâlib’in vermesini istedi. Gâlib boş bulunup kürsüye çıktığında Yûsuf Dede’nin sitemli bir bakışını fark edince tutulup kaldı. Ağzını açıp bir şey söyleyemedi ve hemen kürsüden indi. Hata ettiğini, Yûsuf Dede’ye karşı küstahça davrandığını ve onun kalbini kırdığını anlayıp çok üzüldü ve bu yüzden hastalandı.

- Bir başka söylentiye göre de Yenikapı Mevlevîhânesi’nde Ali Nutkî Dede ile otururken Mevlevîlik âdâbına aykırı davranarak ‘Şeyhim biraz rahat edelim.’ diyerek sikkelerini çıkardı. Ali Nutkî Dede’nin ‘Evet, uykunuz geldi, istirahat buyurun.’ diyerek çekilmesiyle şeyhini incittiğini anlayıp çok üzüldü ve bu yüzden hastalandı.

- Bir söylentiye göre Gâlib, atla Yenikapı Mevlevîhânesi’ne giderken Ali Nutkî Dede’nin de şeyhi olan Aşçıbaşı Sâlih Ahmed Dede’yi at sırtında selâmladı. Dede, sikkelerini çıkarıp sağ eline alarak ve yere kadar eğilip selâm verince Gâlib, ancak Konya şeyhi olan çelebilerin bu biçimde selâmlandığını ve Sâlih Dede’nin kendisiyle eğlendiğini anladı. Feyz aldığı dergâha yaya girmesi gerekirken at sırtında selâm vermesinin saygısızlık olduğunu düşünerek Sâlih Ahmed Dede’yi incittiğini anladı ve üzüntüsünden bir süre sonra hastalandı.” (İpekten, 2005: 13-14)

İpekten bu söylentileri aktardıktan sonra şöyle bir yorumlamada bulunmaktadır:

“Bu söylentilerin, Gâlib’in çok genç, henüz 42 yaşında ölümüne bir neden bulmak için sonradan uydurulduğu açıktır. Ama ilginç olan bütün bu söylentilerde Gâlib’in gururunun dile getirilmesidir. Öyle görünüyor ki, Şeyh Gâlib yetenekleri sayesinde çabuk ilerlemiş, üne kavuşmuş ve sarayla ilişkileri sonucunda da tarikatın gereği olan tevâzuu elden kaçırmıştır.” (İpekten, 2005: 14)

Görüldüğü üzere, hastalığının ve ölümünün gerçek sebepleri olmasa da, bu söylentiler Gâlib'in yaratılışının getirdiği iddiâlı karakterini kimi zaman ve durumlarda kontrol altına alamadığını göstermektedir.

B. Gâlib'in Şiirlerindeki Fahriyelerde⁷ İddiâlı Duruş

Bir şâirin, kendinde gördüğü nitelikleri övdüğü, çeşitli şekillerde müstakil manzûmelerin yanında, türlü kasîdelerin içinde kendini övdüğü bölümlere de *fahriyye* adı verilmiştir. (Tâhirü'l-Mevlevî, 1994: 43; Pakalın, 1993: 583-584; Üzgör, 1995: 97) Ayrıca, şâirler zaman zaman gazellerin makta' beyitlerinde de kendi şiirleri ve şâirlikleriyle *temeddüh* ederler, övünürler ki bu bölümler de fahriyye sayılmaktadır. (Dilçin, 1986: 84; Dilçin, 2000: 266)

Nef'î'den önceki şâirlerin, kasîdelerinde arasına yer verdikleri fahriyye, her türlü mübâlagada ileri gitmiş Nef'î'nin elinde kasîdelerin vazgeçilmez bölümü olmuş; kendisinden sonra kasîde yazan şâirler genelde Nef'î'yi örnek alarak fahriyyeyi ihmâl etmemişlerdir. (Çavuşoğlu, 1986: 19)

Dîvân şâirinin zaman zaman diniyle, peygamberiyle, tarikatıyla ve şeyhiyle övündüğü de görülmektedir. (Üzgör, 1995: 98)

Hüsn ü Aşk'ın *Fahriyye-yi Şâ'irâne* başlıklı bölümünden yukarıda bahsedilmişti; eserin diğer kısımlarından, kasîde ve gazelleri başta olmak üzere Dîvân'ındaki tüm şiirlerinden hareketle, Gâlib'in, fahriyelerinde kendisine dâir hangi hususları ön plana çıkardığı, ne tür iddiâlarda bulunduğu, maddeler hâlinde aşağıdaki şiir parçalarıyla şöyle verilebilir ki bu örnekler aynı zamanda onun poetikasına da ışık tutacak niteliktedir:

1. Şâirliği ile İlgili İddiâlar

a. Kendini Tavsîf

şâ'ir (*Şâ'irem* ammâ hoş-âmedden berîdür meşrebüm K27/22; *Şâ'irlerüz* 'alâka-yı dildür kelâmumuz G110/1)

şâ'ir-i kem-yâb (Ol *şâ'ir-i kem-yâb* benim kim Gâlib R19/1)

şâ'ir-i pür-zûr (Senün menâkıb-ı evsâfını yazarsa yazar / Benüm gibi suhan-icâd *şâ'ir-i pür-zûr* K20/31)

Gâlib-i nakkâd (Böyle kâtib de yazsa lâyıkdur / Nazm-ı rengîn-i *Gâlib-i nakkâd* K24/18)

b. Şâir Yaratılışı (tab', zamîr)

Gâlib-i şeydâ (Cünd-i eflâk bilür *Gâlib-i şeydâ*dır bu T35/ 22)

'ışk (Harf-i şekvâ nâbecâdır *'ışk tab'umken*⁸ / Bunda yok cürmün fakat çeşmün suhan-dandur senün G183/5)

menba'-ı âb-ı hayât-ı suhan-ı nâdire (*Menba'-ı âb-ı hayât-ı suhan-ı nâdiredür* / Gâlibün tab'mı mey-hâne kıyâs eylesün G254/7)

hüsn-i tab' u isti'dâd (Meclis-i ehl-i suhanda yek kalemdür bu gazel / Es'adâ söz var mı *hüsn-i tab' u isti'dâd*uma G287/7)

⁷ Gâlib'in şiirlerindeki fahriyyeleri üzerine müstakil bir çalışma için bkz. Kaçar, 2006.

⁸ "Kalkışım, 1994: 352"de bu mısra' "*Harf-i şekvâ nâbecâdır aşk-ı tab'umken benim*" şeklinde okunmuştur.

tab'-ı nükte-dân (Piş-i isti'dâd-ı tab'-ı nükte-dâmunda senün / Tıfl-ı nutk Es'ad suhan fehm-i edeb hâmûş-ı nâz G124/6)

'ummân-ı gevher (Tab'-ı Gâlib-veş meger 'ummân-ı gevherdür bu kâh K23/16)

şîr (Lafz-ı rengîn degül cümle-yi şîr-i tab'um / Esb-i şebdîz-i kalem gördüğü dem kan kuşanur G73/14)

Kahrmân (Gâlibem ol *Kahrman*-tab'am ki ben rûh-ı Fehîm / Havf idüp bin dürlü vaz'-ı dil-nevâz eyler bana G5/5)

şûride bülbül (*Şûride bülbüfüz* ki nemed-pûş-ı ma'niyüz / Tâvûs-ı nev-bahârî degüldür nizâmumuz G110/4)

c. Fikir ve Hayâl Dünyâsı (endîşe, hayâl, âyîne)

fîkr (O rütbe virdi sûret şâhid-i mazmûna kim *fîkrüm* / Nihân-ı kûçe-yi beyt oldugı mahsûsdan kalmaz G125/8)

fîkr-i metîn (Yapmamışdur dahı mi'mâr-ı suhan ma'nâda / Bir benüm *fîkr-i metînüm* gibi muhkem bünyâd T72/35)

bîkr-i fîkr (Efsûnı *bîkr-i fîkrümün* âhır idüp eser / Açdum tılısm-ı ma'nîyi genc-i nihan gibi K13/8)

Mânî-yi fîkr (Eylemiş ol sanemi *Mânî-yi fîkrüm* tasvîr / Eser-i hâme-yi pergârına mâşâ'allâh G295/6)

'âlem-i ma'nâ (Endîşe degül '*âlem-i ma'nâdur* bu / Esmâ dime kim 'ayn-ı müsemmâdur bu / Esrâr-ı hakâyık olmuş anda pinhân / Dil nâmına bir nüsha-yi kübrâdur bu R28)

pür-zûr (Sensin beni meşhûr iden endîşemi *pür-zûr* iden K19/37)

ma'nî-yi nâgüfteye dil-dâde (*Ma'ni-yi nâgüfteye dil-dâde*dür endîşemüz G113/1)

ma'nî-yi pîçîdeye pîçîde (*Ma'ni-yi pîçîdeye pîçîde*dür endîşemüz G113/2)

fenn-i endîşede üstâd (*Fenn-i endîşede üstâd* ki dirler o bizüz G122/5)

mey-hâne (Erbâb-ı himem mest ü harâb oldı hep Es'ad / *Mey-hâne-yi* endîşede himmet sana kaldı G336/5)

Sûmnât (Oldukça *Sûmnât-ı* hayâlüm suver-nümâ K13/12)

âyîne-yi pür-ma'nâ (*Âyînemüz âyîne-yi pür-ma'nâdur* R17/1; Al gönlümü *âyîne-yi* ma'nâdur bu R30/1)

d. Edâ ve Nâz

Gâlib-i pâkîze-edâ (Bu hoş-âyende gazel meclis-i yâranda sana / Diye ey *Gâlib-i pâkîze-edâ* hoş geldün G189/ 7)

şîve-yi nâz (Çün *şîve-yi nâza* mâ'ilüz biz HA/790)

tâze-edâ (Bir *tâze-edâya* kâ'ilüz biz HA/790)

hüsn-i edâ (*Hüsn-i edâyı* benden alur kârbân-ı nâz K13/6)

e. Sözlü İfâde ve Dil

[*şehd-i makâl*] *nutk* (Bir neş'e var ki *şehd-i makâl*inde *nutkumun* / Ser-mest olur gürûh-ı melek bülbülân gibi K13/2)

mu'ciz-beyân-ı nutk-ı bürhân (Benüm *mu'ciz-beyân-ı nutk-ı bürhânım* dehânımdur G98/1)

kuvvet-i nutk (Gâlibem men *kuvvet-i nutkumla* ey 'Îsî-hamûş / Ma'ni vü elfâz mülkümde ra'ıyyetdür bana G2/9)

Gâlib-i mu'ciz-beyân (Kim başladıysa gamze-yi gûyâsı vâsfına / Oldı hamûş *Gâlib-i mu'ciz-beyân* gibi K13/38)

Gâlib-i mu'ciz-dem (Dûrdur eş'ârı hep sekte-yi nisyandan / *Gâlib-i mu'ciz-deme* defter ü dîvân galat G149/7; Zemîni *Gâlib-i mu'ciz-dem*ündür itse dahı / Dem-i Mesîhi musahhar füsunger-i nîgehün G179/8)

f. Yazılı İfâde ve Kalem

kilk-i sâhir-i mu'ciz-hıtâb-ı âlem-i âb (Çıkardı Zemzem-i ma'nâyı çâh-ı Bâbilden / Bu *kilk-i sâhir-i mu'ciz-hıtâb-ı âlem-i âb* G16/13)

kilk-i dilkeş (Safir-i bülbül olur *kilk-i dilkeşümde* sarfir)

kalem (Erbâb-ı suhan temâm ma'lûm / İşte *kalem* işte kişver-i Rûm HA/2014)

Hârût-ı kalem (Es'adâ kâdir iken *mu'cize Hârût-ı kalem* / Râh-ı eş'ârda sihr itme büyük câhumdur G70/5)

Kahrman (Meydân-ı nazma çıkdı *kalem Kahrman* gibi K13/1)

esb-i şebdîz-i kalem (Lafz-ı rengîn degül cümle-yi şîr-i tab'um / *Esb-i şebdîz-i kalem* gördüğü dem kan kuşanur G73/14)

kilk-i çâlâk (Gûş it ki ne dir bu *kilk-i çâlâk* HA/739)

kilk-i sebük-cevlân (Meger *kilk-i sebük-cevlânım* olmuş germ-rev Gâlib / Zemîn âteş zemân âteş bütün nakş u nigâr âteş G139/9)

kilk-i sebz-pey (Gâlib zemîn-i köhneyi Hızr-ı hayât-veş / Geçdükçe *kilk-i sebz-peyüm* nev-zemîn ider G62/8)

hâme (Bir feyz var ki şakk-ı zebânında *hâmemün* / Zemzem teraşşuh itmede zer nâvdan gibi K13/3; Bûy-ı ma'nî-yi gurûr öyle gelür *hâmemden* G249/5)

feyz-ı hâme (Zemîni tâzeledi *feyz-ı hâme-yi* Gâlib / Egerçi köhnedür eş'âr-ı âbdâr-ı bahâr G104/9)

fetîl-i hâme (Germi-yi gayret-i gör elde *fetîl-i hâmem* K14/15)

g. Orijinallik - Yenilik (zemîn, tavr, tarz)

tâze tâze zemîn (Ne *tâze tâze zemîn*ler bulurdı Gâlib-i zâr / Sözü'n felekde melekler pesend idinceye dek G175/8)

tavr (Ne sözler oldı ferâmûş-ı ehl-i dil Gâlib / Suhan bu *tavra* girüp intihâb olıncaya dek G173/7)

2. Şiiri ile İlgili İddiâlar

a. Şiir (nazm, gazel, beyt, mısra', suhan)

şî'r-i sâf (Gâlib bu *şî'r-i sâf*ını ahbâba eyle 'arz / İtsün zamîr-i pâklerin kîneden cüdâ G8/7)

nazm-ı rengîn-i Gâlib (Böyle kâtib de yazsa lâyıkdur / *Nazm-ı rengîn-i Gâlib*-i nakkâd K24/18)

kemend-i nazm (*Kemend-i nazm*um iderken gazâl-i ma'niyi râm / Yine o şûhuma Gâlib gazel begendüremem G213/5)

bîbedel (Hatâ o nergis-i şehlâdadur sözümde degül / Egerçi her suhanum *bîbedel* begendüremem G213/3)

a'lâ dür (Muhassal tavr-ı pîşîn üzre Gâlib / Nazımda bundan *a'lâ dür* dizilmez G112/6)

mısra' (Gâlib olıcak rif'at-ı sâhib-dile pey-rev / *Mısra* ları dîvân-ı müretteb görünür hep G23/7)

dîvân (Öyle dîvan bulunmaz 'âlemde K24/20)

gazel (Meclis-i ehl-i suhanda yek kalemdür bu *gazel* / Es'adâ söz var mı hüsn-i tab' u isti'dâduma G287/7)

sefine-yi şî'r ü gazel (Seyr eyle kârın 'âlem-i âb içre Gâlibün / Zevrak alur *sefine-yi şî'r ü gazel* virür (G84/7)

b. Lafız - Kelâm (söz)

piyâle elfâz (Şarâb-ı ma'niye Gâlib *piyâle elfâz*un G76/6)

söz (Bu *söze* Kur'an gibi îmân ider ehl-i suhan / Şâ'irün Gâlib tahayyül rütbe-yi i'câzıdır G55/7)

gevher-i kelâm (Hiç 'ışkdan özge şey revâ mı / Sarf itmege *gevher-i kelâm* HA225)

rûh-ı kelâm (Togmamış *rûh-ı kelâm*um gibi bir tâze nefes T72/37)

c. İ'câz - Fesâhat - Belâgat

i'câz (Ser-hadd-i nazmı bulmadı tab'-ı suhanveri / *İ'câza* vardı Gâlibün eş'ârı n'eyleyem G224/9)

rütbe-yi i'câz (Bu *söze* Kur'an gibi îmân ider ehl-i suhan / Şâ'irün Gâlib tahayyül *rütbe-yi i'câz*ıdır G55/7)

da'vî-yi i'câz (Sen heman Gâlib hamûş ol *da'vi-yi i'câz*dan / Bu gazel çok şâ'ir-i meşhûra eyler i'tirâz G145/7)

d. Ma'nâ - Mazmûn

Süleymân-ı ma'nâ (Ben *Süleymân-ı ma'niyem* Gâlib G230/10)

ma'nî-yi rengîn (Sezâdur gül gül itsem *ma'ni-yi rengîm* vasfında K17/8)

mîhr-i ma'nâ (Sehâb-ı harf içinde *mîhr-i ma'nâ* / İder çarh-ı dili fânûs-ı gül-gün T38/2)

Zemzem-i ma'nâ (Çıkardı *Zemzem-i ma'nâyı* çâh-ı Bâbilden / Bu kîlk-i sâhir-i mu'ciz-hıtâb-ı 'âlem-i âb G16/13)

sarâb-ı ma'nî (*Şarâb-ı ma'niye* Gâlib piyâle elfâzın G76/6)

pür-bûy-ı ma'ânî (*Pür-bûy-ı ma'ânî* mi devâtum gibi Gâlib G129/13)

tıfl-ı mazmûn (Kılup deryâ-yı 'irfan mevc-i mezzûn / Togar mânend-i gevher *tıfl-ı mazmûn* T38/1)

kişver-i mazmûn (Aldum tamâm *kişver-i mazmûm* söz budur / Virdüm nizâm-ı hükmini dil-hâh can gibi K13/14)

Gâlib, mazmûnlarını çözmenin zor olduğunu şu ifâdelerle dile getirmiştir:

*Ol şâ'ir-i kem-yâb benüm kim Gâlib
Mazmunlarımı anlamamak 'ayb olmaz
Yektâ güher-i gayb-ı hüviyyetdür hep
Gavvâs-ı hîred behrever-i gayb olmaz (R19)*

Ayrıca bu minvâldeki

*"Z'in çend suhan ki mâye-yi yek nefesest
Şad gûne beşâ'irân-ı 'âlem hevesest
Mañlûb-ı diğir nîst merâ ziehl-i nazar
Fehmîden-i şî'r-i men betañsîn besest*

(Bir tek soluğun ürünü olan bu sözlerde, şâirlerin yüz türlü istekleri vardır. Ben, nazar ehlinden, başka bir şey istemiyorum: Şiirlerimi anlasınlar, onlara "âferin!" demek için yalnız bu yeter.)" (Yüksel, 1980: 72)

mısrâları da burada zikredilmeye değer niteliktedir.

3. Diğer Şâirlerle İlgili İddiâlar

*Kemâl-i vüs'at-ı lutf ile yârân-ı suhan Gâlib
Buyursunlar bu tarh-ı dil-güşâyâ teng gelmezse (G301/7)*

beyti ile şâir dostlarına ve rakiplerine meydân okuyan Gâlib eserlerinde kimi zaman da genel şiir muhitini kastederek kimi zaman da şâirleri anarak iddiâlî duruşunu ortaya koymuştur.

a. Devrinin Şâirleri

Hüsn ü Aşk'ın *Mebâhis-i Diğir*, *Zümre-yi Âhar* ve *Tetimme-yi Kelâm* başlıklı bölümlerinde Gâlib, önceki devirlerden üstâd kabûl ettiği bazı şâirlerin

karşısında kendi devri dîvân şâirlerinin ve müteşâirlerin şâirliklerini ve şiir anlayışlarını şu beyitlerle eleştirmiştir:

*Âkıl kılığında ba'zı mecnûn
Yokdur diye düşdi tâze mazmûn (HA/710)*

(...)

*Birbirlerine idüp tekâpû
Derler ki efendi böyledür bu*

*Var mı hele söylenilmedük söz
Kalmış mı meger dinilmedük söz*

*Şimdi kanı ol suhanver-i Rûm
Nermî Odabaşı pîr-i merhûm*

*Yâ Mihneti-yi belâ-keşîde
Aynî Çelebi o nûr-ı dîde*

*Eş'ârı alup götürdiler hayf
Kalduk hele biz bakıyyetü's-seyf*

*Kıymetlerümüz bilinsün ahbâb
Erbâb-ı tabî'at oldı nâyâb*

*Birbirine satmak için eş'âr
Mazmûn-ı nevi iderler inkâr*

*Mecmû'acuk elde hokka belde
Dükkân u sokakda her mahalde*

*Başın salarak ta'accübâne
Dir ki koca Sâbit-i yegâne*

*Kendilere olmamagla makdûr
İster ide subh-ı nazmı deycûr (HA/717-726)*

(...)

*Dîger müteşâ'irân-ı küttâb
Kim ekseri hâcegân-ı küttâb*

*Kerrâke-yi sûf pür-mübâhât
Mevc-âver-i bahr-ı istilâhât*

*'İndinde mu'azzam-ı metâlib
Ezberlene Münşe'ât-ı Râgıb*

Sonra bir iki güzelce oğlan

Tanbûr u şerâb ba'zı dîvân

*İş görmede tab'a gelse nefret
Bunlarla imiş medâr-ı kuvvet*

*Muglim dime bu demek degül mi
Şâ'irliği bînemek degül mi*

*Olmaz hele suhtevât şâ'ir
İtmem o gurûhı bahse dâ'ir*

*Telhîs şevâhidiyle mollâ
Da'vâ ide nazmı zûr da'vâ*

*Şehrîlerümüzde ba'zı yârân
Semt-i hünere olur şitâbân*

*Tahsîli Işık Torânidendür
Nakli işidür Revânidendür*

*Mânend-i meges biraz erâcîf
İster ide şehd-i nazmı tezyîf*

*Ya'nî ki kelâm-ı tâze-mazmûn
Nâyâb ola hemçü tab'-ı mevzûn (HA/727-738)
(...)*

*Bulmuş suhan-ı bülend-nâmı
Fırdevsî vü Husrev ü Nizâmî*

*Âyîn-i Nevâyîde Fuzûlî
Bulmuş suhana reh-i vusûlî*

*İstanbulumuzda Nev'i-zâde
İtmiş tek ü pûyî-yi piyâde⁹*

*Olsun mı Nizâmîye hem-âheng
Kur'âna uyar mı nagme-yi çeng*

*Olmaz beli lutf-ı tab'ı inkâr
Anun gibi dahı niçeler var*

Her birisine hezâr tahsîn

⁹ Bu mısra, “Okay, Ayan, 1992: 139” ile “Doğan, 2003: 176”da “Etmîş tek ü pû velf piyâde” şeklinde okunmuştur; ancak, buraya “Okay, Ayan” neşrinin arkasında yer alan Arap harfli matbû nüshanın 39. sayfasında yazılı olan bu şekli ile alınmıştır.

Hâsîdlerine hezâr nefrîn (HA/794-799)**b. Türkçe Şâirleri**

Gâlib kendinden önceki dîvân şâirleri döneminden ve şiiirlerinden “zemîn-i köhne”, “kudemâ tavrı” ifâdelerini; buna karşılık bu şiiir geleneğinde farklı olduğu ve yeni yol açmak iddiâsında olduğu için kendi şiiiri ve şâirliği hakkında “nev-zemîn”, “ma‘nî-yi nâgüfte”, “tâze zemîn”, nitelemelerinde bulunur (Yüksel, 1980: 97-98):

*Gâlib zemîn-i köhneyi Hızr-ı hayâtveş
Geçdükçe kilik-i sebz-peyüm nev-zemîn ider* (G62/8)

*Dâ'imâ fikr-i dehân-ı dil-rübâdur pîşemüz
Ma'ni-yi nâgüfteye dil-dâdedür endişemüz* (G113/1)

*Ne tâze tâze zeminler bulurdı Gâlib-i zâr
Sözün felekde melekler pesend idinceye dek* (G175/8)

*İtmiş yine Gâlib kudemâ tavrını derpîş
Eş'ârınun âsâr-ı hakikat var içinde* (G296/7)

Gâlib'in Nef'î ve Nedîm'e atıfta bulunduğu beyitlerinde onlara karşı özgüvenli ve iddiâcı duruşu dikkati çekmektedir:

Nef'î (Ta'n eyleyen gelsün berü olsun benümle rûberû / *Nef'î*ye itmem ser-fürü ger himmetün olursa zam K19/36)

Nedîm (Sâlik-i tavr-ı *Nedîm* oldun bu düşmezdi sana / Hem-zebân olmaz mısın Gâlib suhan-gûlarla sen G246/5)

c. Farsça Şâirleri

“Kendinden önce gelen şâirlerin hiçbirine benzememek düşüncesiyle sanat hayatına atılan Gâlib, Şevket'i kendisine örnek almış ve III. Selim'e yazdığı bir kasîdesinde üslûbunun Şevketâne olduğunu söyleyerek övünmüştür:

*Muhâl 'add eylemişlerken gazelde şâ'irân-ı Rûm
Ben icâd eyledüm ol Şevketâne tarz-ı eş'ârı”* (Dilçin, 1986: 191)

Zaman zaman Farsça şâirlerinden üstünlüğünü dile getiren Gâlib kimi zaman da onların, meclislerinde buldukları sultanlardan kendisi gibi himâye görmediklerinden bahsederek hem kendini hem de memdûhunu över:

Kelîm-i Kâşânî (Gelür hayâlümi cerre *Kelîm-i Kâşânî* / Elinde ruk'a-yı deryûze midhat-ı Keşmîr K/54; Nâresâ mısra'-ı bercestemüze çûb-ı *Kelîm* / Kâdir-i sihr-i nev-icâd ki dirler o bizüz G122/3)

Nizâmî - Firdevsî (İtmemişdür bu kumâş ile edâ-yı maksûd / Ne *Nizâmî*-yi suhan-senc ü ne *Firdevsî*-zâd T72/36)

Nizâmî - Câmî (Bu güne lutfi kim ben gördüm aslâ görmemişlerdür / Kızıl Arslan u Sultan Baykaradan Gencevî Câmî K18/14)

Monlâ Câmî (Hüseyn-i Baykara bahş itmemişdi *Monla Câmîye* / Bana ol kâmi kim bu husrev-i sâhib-kıran virdi K17/11)

4. Dervişliği ile İlgili İddiâlı Duruş

Gâlib, içinde doğup büyüdüğü, hayatını geçirdiği Mevlevîlik kültür ve muhiti ile iftihar etmiş, zengin feyz ve ilhâmı ile haklı şöhretinin kaynak ve sebebi olarak gördüğü, başta Mevlânâ olmak üzere Mevlevîlik yolunun ulu şahsiyetlerinin adlarını her fırsatta anmış, onlara minnet ve şükran duygularını pek çok beyitle kalıcı kılmıştır:

a. Mevlevîlik

Gavgâ-yı vahdeti uzatan Mevlevîlerüz

Bâzâr-ı kesreti kapatan Mevlevîlerüz

Devrânı birbirine katan Mevlevîlerüz

...

Gerçi dakîka-dan degülüz her ‘ulûmda

Gâlible imtihan oluruz baht-ı şûmda

Yokdur nazrümüz hele bu merzbûmda (Tahmîs7/ 1, 5)

Yazılmışdı kitâb-ı devr-i âdem nesr ile Gâlib

Gürûh-ı Mevlevî ol nesri mevzûn eylemişlerdür (G45/13)

b. Mevlânâ ve Diğer Mevlevî Uluları

Olmaz mı iltifât-ı şerîfiyle kâm-yâb

Gâlib kadîmi bende-yi Monlâ Celâldür (G67/7)

Şimdi Gâlib feyz-ı Mevlânâyıla

Hamdu lillah şâd u Hurremdür gönül (G200/6)

Gâlibe feyz-ı suhan hazret-i Monlâdandır

Tekye-yi fahr-ı mahabbetde demin çok çekdüm (G223/7)

Ne kem-kadr olsa da Monlâ-yı Rûmun bendesi Gâlib

Yine âsûde-serdür mülk-i Rûmun pâd-şâhından (G237/8)

Ne zühd ile ne ‘ilm ile müstesnâyuz

Hayrân-ı ezel ‘âşık-ı bîpervâyuz

Feyz-ı nefes-i pîr ile gûyâ oluruz

Her neyse neyüz bende-yi Mevlânâyuz (R22)

Serbeser eş‘âr-ı Gâlib dil-pezir olsa ne var

Her suhanver mazhar-ı ihsân-ı Mevlânâ mıdur (G99/8)

*Efendimsin cihanda i'tibârum varsa sendendür
Miyân-ı 'âşıkanda iştihârum varsa sendendür*

*Sanadur ilticâsı Gâlibün yâ hazret-i **Monlâ**
Başumda bir külâh-ı iftihârum varsa sendendür (G65/1, 9)*

*Gâlib gazelde himmet-i Monlâ-yı Rûm ile
Etfâl-ı mısra'um dahı devr-i **Veled**dedür (G85/6)*

*Nûr-ı Celâl-i **Şems** ile âfâka Gâlibüz
Şemşîr-i âftâbdur el-hak **Hüsâm**umuz (G110/9)*

*Hazret-i Şârih **Rusûh**nün bugün
Dersine şâgird-i mülhemdür gönül (G200/6, 7)*

*Feyz-ı nigâhı cânib-i **Sâkıb**dan almışam
Bedrü't-tarîka hazret-i **Ergûna** uymışam (G206/7)*

Gâlib'in iddiâlı tavir ve duruşuyla ilgili olarak yukarıda çeşitli başlıklarla maddeler hâlinde verilen şiir örneklerinin yanında aşağıdaki beyitler de ayrıca zikredilmeye değer niteliktedir:

*Kimdür suhan da'vâ iden geh şükr ü geh şekvâ iden
Gelsün berü gavgâ iden işte devât işte kalem (K19/35)*

*Virmedi bir kimseye Gâlib geçit
Kanda çevirdiyse söz ırmagını (G312/8)*

*Es'adâ ma'ni-yi nev tıfl-ı nev-âmûz bize
Fenn-i endîşede üstâd ki dirlir o bizüz (G122/5)*

*Mekteb-i şerm ü edebde olmuşam sâhib-sebak
Ögredürdüm dersümi her fende ben üstâduma (G287/5)*

*Pesend-i şi'rüni matlûb iden Gâlib Sitanbulda
Zemîn-i kişver-i Bagdâd u yâ Mardînden gelsün (G261/7)*

Sonuç

Mizâcının aynası sayılan hâl, harekât ve fiilleri ile sanatkâr kişiliğinin aynası sayılan şiirleri ışığında Gâlib'in özgüveni yüksek seviyede, iddiâlı ve iddiâcı bir şâir olduğu anlaşılmaktadır. Bunda çocukluğundan itibaren içinde yetişmiş olduğu seçkin Mevlevî kültür muhîtinin, olgun şâirlik ve şeyhlik döneminde çok yakın durduğu saray ve saltanat çevresinin tesiri olduğu muhakkak ise de asıl sebebin onun yaratılışıyla ilgisi olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynakça

- 'Alî Enver. (1309), Semâ'-hâne-yi Edeb, Âlem Matba'ası, İstanbul.
- Arı, Ahmet. (2003), Galib Dede'nin Aşk Ateşi - Şeyh Galib Divanı'nda Aşk, Fakülte Kitabevi, Isparta.
- Ayvazoğlu, Beşir. (1999), Kuğunun Son Şarkısı, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Çavuşoğlu, Mehmed. (1986), "Kasîde", Türk Dili -Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)-, S. 415-416-417, s. 18-77.
- Dilçin, Cem. (1986), "Gazel", Türk Dili -Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)-, S. 415-416-417, s. 78-247.
- Dilçin, Cem. (2000), Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, TDK Yayınları, Ankara.
- Doğan, Muhammet Nur. (2003), Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk (Metin, Nesre Çeviri, Notlar ve Açıklamalar), Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Genç, İlhan. (2000), Esrar Dede, Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye, AKM Yayınları, Ankara.
- İpekten, Halûk. (2005), Şeyh Gâlib -Hayatı, Sanatı, Eserleri-, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kaçar, Mücahit. (2006), "Şeyh Galib'de Tefahhür", Mavi Atlas, S. 1, Bakü, s. 85-96.
- Kalkışım, Muhsin. (1994), Şeyh Gâlib Dîvânı, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Muallim Nâcî. (2000), Osmanlı Şairleri, (Haz.) Cemal Kurnaz, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Okay, Orhan, Ayan, Hüseyin. (1992), Şeyh Galip, Hüsn ü Aşk, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Pakalın, Mehmet Zeki. (1993), Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. 1, MEB Yayınları, İstanbul.
- Tâhirü'l-Mevlevî. (1994), Edebiyat Lügatı, (Haz.) Kemâl Edib Kürkçüoğlu, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Üzgör, Tahir. (1995), "Fahriyye", DİA, C. 12, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 97-98.
- Yıldırım, Ali. (2006), Divan Edebiyatında Mahlas ve Mahlas-nâmeler, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Yüksel, Sedit. (1980), Şeyh Galip Eserlerinin Dil ve Sanat Değeri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.